

PREDGOVOR

Tekst ponuđen na idućim stranicama spada u širi skup knjiga i radova o hrvatskom odseljentištvu. Po tome, on bi imao biti “jednim od prinosa” boljem razumijevanju hrvatske odselidbe (ili njegovi autori barem žele da je tome tako). Korisno je, ipak, u okraćem predgovoru, a radi lakšeg orijentiranja čitatelja, podsjetiti i na obilježja po kojima se od srodne literature razlikuje.

Tematska razina. O odseljentičkim posebnim zajednicama napisane su mjerodavne knjige i radovi, primjerice, o Hrvatima u Čileu (Lj. Antić), Hrvatima u SAD-u (G. J. Prpić), Hrvatima u Kanadi (M. Sopta), Hrvatima u Njemačkoj (G. Borić). Napisane su i knjige o hrvatskoj odselidbi u cijelosti. Orijetirajući rad u tom je pogledu svakako *Iseljena Hrvatska* (I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić). U ovdje ponuđenoj knjizi takve namjere *nema*. Ne iznose se opisi i analize životnih uvjeta i mehanizmi socijalne i političke integracije hrvatskih odseljentičkih skupina u pojedinim državama i zemljama. Naprotiv, u središtu je analize *hrvatsko društvo*, u ovećem razdoblju kada se oblikuju u njemu pojedini modernizacijski valovi i kada se u društvenoj praksi oblikuju i ustaljuju odselidbeni oblici ponašanja kao najtočniji odgovori na nastale životne i društvene prilike za nemali broj hrvatskog stanovništva. Osnovni tematski odnos, dakle, oćituje se u paru: modernizacija – odselidba. Društvena pozornica gdje se taj odnos oblikuje s brojnim, nerijetko i posve predvidljivim, posljedicama je hrvatsko društvo. Drugaćije rećeno, središnja je tema knjige način, ili načini, na koji se hrvatsko društvo u odabranom razdoblju, 1868. – 2001., odnosi spram, kako jedan od autora (I. Čizmić) posebno voli reći, “hrvatskog iseljentičkog pitanja”. Takvih knjiga do sada nije napisano mnogo. Zacijelo bi se kao jedna vrst općih orijentira mogli spomenuti radovi R. Bićanića, Š. Đodana ili, nepravedno zaboravljena, M. Ivšića. Bolji poznavatelji radova spomenutih autora, a i srodnih radova,

znadu kako je u njima nadmoćna analitička perspektiva stručnjaka za gospodarstvo. U ovdje ponuđenoj knjizi takve stručne sklonosti nema. Autori nastoje rabiti širi analitički okvir gdje na vidjelo mogu doći i brojni drugi društveni čimbenici važni za razumijevanje odselidbene prakse hrvatskog stanovništva u razdoblju modernizacije, osim gospodarskih. Stoga se dužna pozornost poklanja odnosu javnosti spram odselidbe, gradnji specijaliziranih institucija “zaduženih” za upravljanje odselidbom, ako je u hrvatskom slučaju takva složenica uopće prikladna, kao i drugim čimbenicima. Ograničenjem takva pristupa može se držati autorsko ustrajavanje na analizi odnosa hrvatskog društva *kao cjeline* spram hrvatske odselidbe. Na to (samo)ograničenje nije autore nagnao nikakav poseban analitički predumišljaj. Razlozi su mnogo jednostavniji, a mogu se svesti na ograničenost vremena raspoloživa za obradu građe, na ograničenost novčanih i drugih izvora, kao i na nemale tehničke teškoće. Zato i nije neopravdano ponuđeni rad držati istodobno pozivom da se na sličnom tragu, ustrajavajući na *cjelovitosti* horizonta analize, izrade posebne knjige o odnosu tamošnjih društava spram hrvatske odselidbe u povijesnim hrvatskim pokrajinama, primjerice, u Slavoniji, Dalmaciji, Istri, Lici, Međimurju, Bosni, Hercegovini, Srijemu, Boki kotorskoj. Začetcu, a i nemali fragmenti, mogu se (rasuti) naći po stručnoj i prigodnoj literaturi. Potreban je “samo” dodatan i zacijelo, s obzirom na imperativ cjelovitosti, promišljeniji analitički napor.

Metodologijska razina. Glavni uvidi ponuđeni u knjizi nastali su na *sjecištima povijesne i sociologijske analize*. Takva suradnja, poznato je, nije posebnom novošću u analitičkoj literaturi. I u praksi povijesne analize i u praksi suvremene sociologije prisutne su nezanemarive sklonosti uzajamnom povezivanju i oblikovanju analitički nadmoćnijih pristupa. U ovom slučaju na suradnju potiče i činjenica da su po srijedi i razdoblje i procesi koji se ne mogu valjano razumjeti ne uzme li se u analitički obzir i povijesna i sociologijska perspektiva. (O takvoj sklonosti, napokon, svjedoče i dosadašnji radovi obaju autora.)

Odabir sjecišta povijesne i sociologijske analize nije, dakako, izvedenicom iz “dalekosežnih” teorijskih predumišljaja kojima bi autori bili posebno skloni ili odani. Po srijedi je posljedica jednostavne činjenice da su mnoga posebna analitička polja, “parcele”, u djelokrugu odgovornosti drugih znanstvenih grana (ekonomije, prava, antropologije itd.) stjecajem okolnosti ostali nedostavno rasvijetljeni. Primjerice, veličina financijskih, i, općenito, ekonomskih prinosa hrvatskog odseljenštva zavičajnom

društvu još nije sustavno obrađena. Djelomičnom su nepoznanicom, kao što se mjestimično u analizi navješćuje, i načini/mehanizmi odlučivanja na odselidbu na pojedinih razinama ponašanja (individualna razina, obiteljska razina, razina regionalnih mreža). Nisu posve izvedeni načisto ni pojedini ulomci institucionalne evolucije na javnom sektoru funkcionalno zaduženom za skrb o odseljivosti, itd. Ukratko, odabir sjecišta povijesne i sociološke analize više treba razumjeti kao poziv na, nije preuzetno reći, nov naraštaj istraživanja hrvatske odselidbe zasnovan na višedisciplinarnim, ali modelski koordiniranim, pristupima i analizama. Potporu takvu pristupu i odnosu osnažuju i do sada izrađeni brojni radovi, navlastito u demografiji.

Žanrovska razina. Ponuđena analiza, kako je spomenuto, nije sektorski specifična. Njome se cilja, naprotiv, prekoračiti međe pojedinih analitičkih sektora i uputiti u obrise cjeline događaja ili mehanizama. Stoga se rabe tehnički postupci u kojima je uloga istraživačke imaginacije nešto veća nego inače, primjerice, tipološki postupak, ili referiranje na imaginativno zasnovane, ali nedostatno empirijski poduprte, pretpostavke. Na takvo analitičko ponašanje, kako je već i naviješteno, autori su “prisiljeni” već i zbog množine “slijepih mjesta” u javnom znanju o hrvatskoj odselidbi. No, isto su tako potaknuti potrebom za izradom preglednijih cjelina u javnom znanju o hrvatskom modernom razdoblju, napose iz perspektive koja je obvezana uzimanjem u obzir hrvatskih sudionika *izvan* hrvatskog društva. Isticanje važnosti lokalnih likova Drugih, “tu u susjedstvu”, pače u nama samima, prometnuto u jednu vrst intelektualnog dobrog odgoja nakon odužeg, nije pretjerano reći i normativnim nasiljem oblikovanog, “multikulturalizma”, u tekućem se razdoblju već može nazrijeti kao jedna vrst institucionalnim ponavljanjem osigurana – epistemološkog manirizma. Naspram tomu, potraga za likovima Drugih, koji, doduše, djeluju “tu u susjedstvu” i u nama ali su položajem ili ovlastima *izvan ikakva domašaja* susjedskih mreža i odnosa, *u statusu odsutnih*, otkluzala je nezasluženo prema rubu analitičke pozornosti. Pitanja o odselidbi, o njezinim sudionicima, a navlastito o središnjim mehanizmima što na više događajnih razina oblikuju putanje i sudbine “ljudi u pokretu”, posredno osnažuje baš takve analitičke sklonosti. Čita li se ponuđena analiza na tom tragu, ona se nudi u žanrovskim granicama *pokušaja*. Jedno od važnijih obilježja pokušaja je i obvezivanje na – nove pokušaje. Zavrijedi li ova knjiga takvu ocjenu, njezini će autori opravdano moći ustvrditi kako rad na njoj i nije bio potpun gubitak vremena.

Dodati je kako se u radu iznose podatci iz različitih izvora. Mogućnosti za pogrešku u tom kontekstu su i brojne i velike. Stoga se unaprijed za takve pogreške ispričavamo.

U Zagrebu, 2011. godine

Autori